

Костицький В. В. (доктор юридичних наук, член-кореспондент Академії правових наук України, професор)

Принципи екологічного права як методологічні засади кодифікації екологічного законодавства.

Протягом останніх п'ятнадцяти років вітчизняна практика вдосконалення правового регулювання в сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів здійснювалося шляхом прийняття багато чисельних комплексних і спеціалізованих законодавчих актів. Перехід до ринкових відносин в економіці, відмова від ідеологічних догм у праві, прагнення суспільства до побудови правової демократичної соціальної держави, до визначення еколого-правових норм переважно в законах, а не в підзаконних актах – це ті чинники, які відзначали розвиток екологічного права України впродовж цього періоду.

Джерелами, тобто нормативно-правовими документами, в яких існує, “живе” екологічне право, є екологічне законодавство, Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, рішення органів місцевого самоврядування тощо.

На сьогодні екологічне законодавство України являє собою розгалужену ієрархічну систему законодавчих актів різного регулюючого рівня, різної юридичної сили, різних сфер застосування. Не применшуючи того позитивного значення, що у вітчизняному законодавстві практично не залишилося прогалин у екологічній галузі, водночас слід зазначити, що навіть фахівці не в змозі охопити весь масив правових норм, що регулює правовідносини у цій сфері.

Перебуваючи на стадії становлення, екологічне законодавство України зазнає постійного впливу різних соціальних чинників, які вимагають правового врегулювання, прийняття, зміну або скасування закону чи його окремих статей та положень.

Великий поштовх розвитку екологічного законодавства надала чинна Конституція України. Оцінюючи характер конституційного регулювання питань охорони довкілля, слід відзначити, що ці питання займають вагоме місце у тексті Основного Закону України, як серед основних засад конституційного ладу держави, так і серед інших важливих положень, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, повноважень органів державної влади тощо.

Кожному громадянину в Україні гарантується право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (екологічну безпеку) та відшкодування збитків, заподіяних порушенням цього права (ч.1 ст.50). Крім того, Конституція України передбачає право громадян на вільний доступ до екологічної інформації, в тому числі про якість харчових продуктів (ст.50).

На відміну від основних законів переважної більшості держав, у Конституцію України закладено цілу систему екологічних норм, які разом утворюють конституційну базу комплексного правового регулювання суспільних відносин у цій сфері.

Визначаючи найбільш важливі для людини і громадянина екологічні права, форми і способи їх реалізації та захисту, Конституція України в той же

час закріплює обов'язки людини і громадянина, зокрема обов'язок не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані збитки.

У Конституцію України закладено певну модель взаємовідносин держави і суспільства, за якою держава обслуговує громадянське суспільство, зокрема у сфері охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, яка є важливою складовою національної безпеки, і роль цього чинника закономірно зростатиме. Конституція України проголошує, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу.

Ще у 1992 р. автор даної праці висунув свій варіант концепції розвитку екологічного права України і назвав її концепцією “екологічного дерева”¹. Основу “екологічного дерева”, згідно з цією концепцією, становить Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 р., у розробці якого брав участь автор і в якому відображені конституційні положення щодо охорони довкілля. Закон “Про охорону навколишнього природного середовища” визначає загальні засади охорони довкілля і є основою системи екологічного законодавства.

“Кореневу систему” “екологічного дерева” становлять акти природноресурсового права – Земельний, Лісовий, Водний кодекси, Кодекс законів про надра, закони про охорону і раціональне використання рослинного і тваринного світу, природно-заповідний фонд, про охорону атмосферного повітря, а також прийняті на їхній розвиток підзаконні нормативні акти. Запровадження економіко-правового механізму природокористування, про що йтиметься далі, є одним із чинників життєздатності “кореневої системи” “екологічного дерева”. Правове регулювання природокористування, природноресурсове право є основою, що “утримує” все “екологічне дерево” і одночасно за рахунок податкового і фінансового – складових економіко-правового механізму “живить” його, забезпечує дієвість усієї системи екологічного права.

“Крону” “екологічного дерева” формують законодавчі та нормативні акти превентивного характеру, які, як і “листя дерева”, відіграють “фільтруючу” роль, запобігаючи негативному впливу людської діяльності на навколишнє природне середовище. Це, зокрема, закони про екологічну експертизу, статус зон надзвичайних екологічних ситуацій, контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, положення про громадський екологічний контроль, порядок інформування в галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічний моніторинг та інші нормативно-правові акти, тобто законодавство, що складає основу екологічної безпеки, без якого “екологічне дерево” “засохне”, а економіко-правовий механізм охорони довкілля не буде працювати.

Нині можна стверджувати, що в українському законодавстві вже “виросло” “екологічне дерево”, що у нашій державі сформувалася національна система екологічного права як комплексна галузь права, яка об'єднує правові норми і правові відносини, що виникають у процесі взаємодії суспільства і природи.

Тому I етап Концепції “екологічного дерева”, яка сьогодні виглядає дещо наївно, реалізовано. Нині необхідно забезпечити екологізацію інших галузей законодавства, прийняти закон про екологічну освіту, виховання², розроблений за участю автора ще у

¹Див.: Проблеми розвитку екологічного права України / Зб. тез: Екологічний менеджмент в Україні: порівняльний аналіз українського та західноєвропейського підходів. – 21-31 травня 1991р. – Женева. – 1991. – С.161; Костицький В.В. Екологічне право України: деякі проблеми теорії та кодифікації // Право України. – 1998. – №1. – С.67-72.

²Див.: Костицький В.В., Кучерявий В.О. Еколого-правова підготовка інженерного корпусу // Рад. право. – 1989. – №1; Костицький В.В. Програмне забезпечення еколого-правової підготовки інженерних кадрів // Рад. право. – 1989. – №10; його ж: Організація безперервного екологічного виховання / Зб.: Географічні системи природокористування Волині. Тези доповідей. – Луцьк. – 14-16 лютого 1994 р. та ін.

1992 р., запровадити відповідно до нього обов'язковий екологічний кваліфікаційний мінімум для всіх працівників органів державної влади та підприємств – природокористувачів. На жаль, у питаннях екологізації законодавства ми сьогодні стоїмо далі, ніж шістнадцять років тому, коли навіть без законодавчої вимоги всі нормативно-правові акти погоджувалися з Мінприроди, а тепер діє Закон України “Про екологічну експертизу”.

З іншого боку, розвиток правової системи та практики застосування права вимагають прийняття норм прямої дії. Але ця ідея потребує серйозного осмислення на рівні теорії права та теорії правотворчості. Прийняття законодавчих актів прямої дії поряд із позитивними моментами, пов'язаними із застосуванням норм даної галузі права, призведе до дублювання багатьох правових норм в інших галузях права або ж навіть до звуження матеріальної частини таких галузей права, як адміністративне чи кримінальне. Очевидно, якщо у лісовому законодавстві будуть міститися всі склади екологічних правопорушень і санкції за їх вчинення та аналогічне явище матиме місце в трудовому, сільськогосподарському, інших галузях права, то від адміністративного кодексу залишаться загальна і процесуальна частини, а від кримінального – тільки загальна частина.

Отримавши “екологічне дерево”, складене вже з обмеженої кількості законів прямої дії, можна було б провести кодифікацію екологічного законодавства.

Важливим напрямом удосконалення екологічного законодавства є його систематизація. Її передбачається здійснювати у формі кодифікації та інкорпорації з визначенням першочергових перспективних законів та правових актів.

Кодифікація першочергових актів екологічного законодавства включає: прийняття нових (невідкладних) законів України про екологічне страхування, рибне господарство, рослинний світ, екологічну (природно-техногенну) безпеку; внесення змін до законів України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про тваринний світ”, “Про природно-заповідний фонд”, “Про охорону атмосферного повітря” та Лісового кодексу України, Водного кодексу України, Кодексу України про надра; підготовку проектів законів України про рекреаційні, курортні, лікувально-оздоровчі зони і зони з особливими умовами природокористування; розробка проектів нормативно-правових актів, зокрема, Правил відшкодування збитків, завданих порушеннями екологічного законодавства; підготовка проектів законів про екологічний контроль, про екологічний аудит, про екологічне ліцензування, про екологічне страхування.

Кодифікація перспективних актів екологічного законодавства передбачає: наукове обґрунтування, розроблення та прийняття Екологічного кодексу України, законів України про континентальний шельф, про екологічну інформацію, про екологічну освіту; розроблення нормативно-правових актів, які затверджує Кабінет Міністрів України, а саме: Положення про сертифікацію екологічно небезпечної продукції, Порядок встановлення лімітів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, рівнів шкідливого біологічного та фізичного впливу, Порядок ведення рибного господарства і здійснення рибальства, Порядок і нормативи плати за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, Порядок економічного стимулювання, охорони, раціонального використання та відновлення лісів, Порядок ведення державного обліку лісів та державного лісового кадастру; розроблення та затвердження нормативно-правових актів Мінекобезпеки, а саме: Правил вилучення об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях із природного середовища, Правил використання тварин із метою одержання продуктів їх життєдіяльності, Правил утримання, розведення, використання та охорони диких тварин у неволі чи напівневільних умовах, Правил добування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин для розведення в спеціально створених умовах та у науково-дослідних цілях, Правил ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного світу, Правил вилучення і реалізації незаконно добутих диких тварин, Правил відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, інших актів відповідно до законодавства України.

Кодифікація, спрямована на екологізацію комплексних нормативно-правових актів, включає:

першочергове розроблення та прийняття нових законів та інших нормативно-правових актів, а саме: Кодексу України про адміністративні правопорушення (розділ “Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення”);

внесення змін до законів, що визначають статус центральних та місцевих органів державної виконавчої влади у галузі охорони довкілля і використання природних ресурсів, регламентують здійснення підприємницької, інвестиційної, інноваційної, науково-технічної діяльності, проектування, містобудування, виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, розвиток транспорту, зв'язку та інших видів діяльності, здатних негативно впливати на стан довкілля, а також законів про розмежування функцій спеціально уповноважених органів державного контролю в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля і забезпечення екологічної безпеки тощо.

Інкорпорація актів екологічного законодавства передбачає систематизацію законів і нормативно-правових актів екологічного законодавства чи окремих розділів або витягів із них для використання в навчальних, наукових та практичних цілях.

Інкорпорацію актів екологічного законодавства доцільно здійснювати періодично у формах підготовки і видання коментарів до екологічного законодавства та опублікування окремих збірників, упорядкування тематичних довідників, видання окремих законів із постатейними документами, упорядкування і видання навчальних практикумів, підготовки і видання зводу (зібрання) законів та нормативно-правових актів екологічного законодавства.

Отже, формування “екологічного дерева” – це не тільки створення нових законів. Це і тривалий процес кодифікації. Для створення основи системи екологічного права України потрібно розробити і прийняти ще низку законів, указів Президента України і нормативних актів Кабінету Міністрів України. Разом із тим кожний законодавчий акт передбачає розробку і прийняття низки положень, правил, інструкцій, які забезпечать його повну реалізацію. Тільки після завершення цієї роботи можна приступати до наступного етапу кодифікації – розробки законів прямої дії шляхом інтеграції вимог закону та розроблених на його виконання нормативних актів. Чи можна підготувати закони прямої дії зразу ж? Звичайно, можна, але тоді процес створення системи екологічного права затягнеться на десятиліття. У США, наприклад, підготовка одного закону в галузі охорони і використання природних ресурсів триває півтора-два роки. Шляхом залучення різних груп фахівців цей процес можна прискорити, якщо розробляється більш загальний закон однією групою, а нормативні акти до нього – іншими, що нині і практикується в діяльності Мінекології України. Та й “пропускна можливість” Верховної Ради України не дозволить створити у короткі терміни завершену систему екологічних законів прямої дії.

Крім того, визначений шлях дозволить на другому етапі кодифікації екологічного права – інтеграції законодавчих та нормативних актів – значно скоротити кількість джерел екологічного права, що сприятиме підвищенню ефективності його застосування. Видається, що вся система екологічного права України буде тоді складатися приблизно з 200 законодавчих і нормативних актів.

Кодифікаційні роботи в галузі екологічного права відзначаються великим рівнем наукомісткості. Часто необхідні знання виходять за межі юриспруденції. У законотворчій роботі юридична наука спирається на досягнення інших галузей науки, які теж не завжди спроможні дати відповідь на питання, які виникають у правотворенні. Це не означає беспорядності науки. Розробка законопроектів виявляє ряд нових проблем, які потребують спеціальних наукових досліджень. Наприклад, при підготовці проектів Законів України “Про охорону навколишнього природного середовища” та “Про охорону атмосферного повітря” одним із найбільш принципових питань було правове регулювання використання атмосферного повітря для промислових потреб. Україна є учасником низки міжнародних конвенцій, зокрема, про охорону озонового шару та запобігання впливу на потепління клімату. Найбільшими споживачами кисню залишаються теплові електростанції. Одночасно енергетика і зокрема теплова, яка є одним із найбільших забруднювачів атмосферного повітря, постачає понад 27% обсягу енергії, що споживається в Україні. В умовах загострення енергетичної проблеми в Україні є підстави для запровадження жорстких

заходів впливу на підприємства енергетики і стягнення з них плати за використання повітря для промислових потреб, тим паче при збитковості цієї галузі економіки.

Одним із можливих варіантів кодифікації може бути створення на другому етапі роботи Екологічного кодексу як основи екологічного права. Автор виступав з такою ідеєю ще у 1991 р., деякі вчені наполягають на його прийнятті вже тепер. Такий кодекс міг би в загальній частині містити завдання законодавства та предмет правового регулювання, об'єкти та принципи правової охорони навколишнього природного середовища, правове регулювання власності тощо, а в спеціальній – правовий режим охорони та використання окремих природних ресурсів. Очевидно, не слід зважати на великий обсяг цього законодавчого акта. Такий кодекс був би зручним для використання у сфері регулювання еколого-правових відносин. Уже тільки після створення екологічного кодексу ми, очевидно, могли б вийти на рівень розуміння того, що ж має бути екологічною Конституцією, “стовбуром” того самого “дерева”: чи нас задовольнить один кодекс, чи прийматимемо якийсь додатковий органічний закон, хартію.

Слід зазначити, що на другому етапі кодифікації екологічного права передбачалося підготувати і закон “Про екологічну освіту та виховання”, а також Збірник кваліфікаційних екологічних вимог (для працівників усіх професій і спеціальностей). Однак реальні відносини диктують потребу в розробці і прийнятті двох важливих документів уже тепер. Не викликає сумнівів, що в умовах нашарування проблем як економічної, так і екологічної кризи без необхідного рівня екологічної культури, без ціннісних еколого-правових знань важко говорити про гармонізацію відносин людини з довкіллям.

Головна ж закономірність розвитку екологічного права в Україні полягає в розширенні сфери його дії, деталізації багатьох правових вимог. Нетривалий процес його розвитку за умов незалежної України вказує на те, що розширення сфери правового регулювання нормами екологічного права є об'єктивним процесом, проблема суттєвого оновлення і вдосконалення екологічного законодавства набуває значної гостроти. Справа в тому, що інтенсивність формування цієї галузі права призвела до прийняття багатьох непродуманих і недосконалих правових норм, які в найближчі роки доводилося часто змінювати з метою їх оптимального «вростання» у систему екологічного права. Давалася взнаки і слабка фінансово-економічна обґрунтованість багатьох положень екологічного законодавства. Все це вимагало і вимагає перманентного коригування досить значного масиву наявного нормативного матеріалу, часто породжує безсистемність і часті зміни у механізмі правового регулювання екологічних відносин, ставить на порядок денний потребу у кодифікації екологічного права та прийнятті Екологічного кодексу України.

Базовим, системоутворюючим законом у сфері екологічного законодавства України є Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, прийнятий ще 25 червня 1991 року. Фактично саме у розвиток його положень вибудовувалася впродовж 1991-2006 рр. система екологічного законодавства України. Численних змін і доповнень, при цьому, зазнав і сам Закон.

Зазначений Закон став першим комплексним і концептуальним вирішенням проблеми законодавчого регулювання питань правової охорони довкілля. Його прийняття стимулювало формування незалежної системи національного екологічного законодавства, тісно пов'язаної із загальною системою законодавства України.

Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища України” є базовим законом у системі екологічного законодавства і разом з відповідними нормами Конституції України становить ядро екологічного права України, що є основою Екологічного кодексу України.

Розробка проекту Екологічного кодексу України передбачена Основними напрямами державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затвердженими Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188, та Рекомендаціями парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, схвалених Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 року № 565 р.

Необхідність прийняття цього законопроекту обумовлена потребою у подальшій екологізації господарської діяльності, посиленні впливу державних заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки в країні, в тому числі законодавчих, які мають надати екологічній політиці в Україні системного характеру, активізувати діяльність у даній сфері суспільних відносин всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Такий акт має зберегти все позитивне, що було напрацьовано у Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища”, і з врахуванням сучасних тенденцій у розвитку екологічного законодавства, створити умови для його подальшого розвитку. На рівні Екологічного кодексу систематизації підлягають основні інститути екологічного законодавства, що забезпечують активне функціонування всієї системи управління охороною довкілля (екологічне нормування, екологічний моніторинг, екологічний аудит, екологічна експертиза, екологічне страхування, екологічний контроль тощо), акцентують увагу на ключових проблемах охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки (охорона біологічного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду, екологічної мережі, запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям, ліквідація їх наслідків, здійснення екологічного зонування території України, забезпечення ефективного економічного регулювання охорони довкілля та відшкодування шкоди, завданої порушенням екологічного законодавства тощо).

Акцент в Екологічному кодексі України зроблений на тих сферах, де виникають екологічні проблеми, оскільки краще попередити виникнення таких проблем, ніж витратити кошти на ліквідацію негативних наслідків техногенної та іншої антропогенної діяльності.

До сфери регулювання пропонованої проектом Екологічного кодексу України входять тільки загальні питання охорони та використання земельних, водних, лісових ресурсів та надр. Ці аспекти на сьогодні досить вдало врегульовані на рівні спеціальних кодифікаційних законодавчих актів, в тому числі Земельного кодексу України, Водного кодексу України, Лісового кодексу України, Кодексу України про надра, а також ряду Законів України

(“Про мисливське господарство та полювання”, „Про державний контроль за охороною та використанням земель”, „Про оренду землі”), які всебічно та з врахуванням специфіки кожного природного ресурсу (землі, вод, лісів, надр тощо) регулюють питання їх охорони, раціонального використання та відтворення. Співвідношення Екологічного кодексу і чинних природоресурсних законів та кодексів можна охарактеризувати як зв'язок інтегрованої і диференційованої складових у регулюванні відносин в системі людина-природа.

Тому при підготовці проекту Кодексу було враховано наявність таких сформованих галузей екологічного права, як земельне, водне, лісове, надрове. У Проекті виділено особливості використання та охорони цих природних ресурсів.

Одночасно зроблена значна кодифікаційна робота, яка дозволила логічно „вмонтувати” проблеми правового регулювання охорони атмосферного повітря, охорони та використання тваринного та рослинного світу, екологічної мережі та природно-заповідного фонду в рамках одного законодавчого акту, яким може стати Екологічний кодекс України. Це дозволить зменшити кількість законодавчих актів у сфері охорони довкілля та продовжити процес його кодифікації. Маючи основні засади правового регулювання охорони атмосферного повітря, охорони і використання рослинного і тваринного світу, екологічної мережі та природно-заповідних об'єктів у одному нормативно-правовому акті, можна притиснути до кодифікації цих галузей екологічного законодавства з прийняттям у майбутньому відповідних кодексів або розширення окремих структурних підрозділів Екологічного кодексу України.

2. Цілі й завдання акта

Необхідність розробки й прийняття Екологічного кодексу України обумовлена потребою у подальшій систематизації екологічного законодавства, позбавленні його застарілих еколого-правових норм, усуненні прогалин у законодавчому регулюванні охорони довкілля, забезпеченні взаємоузгодженого врегулювання різних напрямків природоохоронної діяльності, упорядкуванні застосування еколого-правової термінології.

Завданням цього акта є й забезпечення гармонізації екологічного законодавства з нормами міжнародно-правових документів. Указом Президента України “Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу” визнано співробітництво у галузі охорони довкілля одним з основних напрямів указаної інтеграції.

3. Загальна характеристика й основні положення проекту акта

Екологічний кодекс принципово не повинен змінити зміст правового регулювання відповідної сфери. Підготовка та прийняття такого Кодексу мають на меті сприяти кращому структуруванню чинного екологічного законодавства, наданню йому більш логічної завершеності форми, ліквідації повторів, протиріч і неузгодженостей. Важливим завданням проекту є введення і закріплення уніфікованої термінології, оскільки до цього часу в правовому порядку не було закріплено єдиного понятійно-термінологічного апарату, яким оперує сучасне екологічне право.

Кодексом врегульовано весь спектр питань, пов'язаних з охороною довкілля як єдиного цілого, забезпеченням екологічної безпеки у сферах, де виникають екологічні проблеми.

Проект Екологічного кодексу України складається із загальної та особливої (спеціальної) частини, ___ розділів та _____ глав, ___ статей.

У „Загальній частині” визначено терміни, що вживаються у Проекті, завдання екологічного законодавства, основні напрями екологічної політики держави, принципи охорони довкілля, а також виділено об'єкти правової охорони довкілля та сформульовано положення інституту власності на природні ресурси. Другий розділ Проекту присвячений еколого-правовому статусу особи. При підготовці норм і положень „Загальної частини” були враховані як досвід законотворчої роботи та практики застосування екологічного законодавства України, так і надбання еколого-правової наук та вимоги міжнародно-правових норм, зокрема, Договору про Європейський союз (1992 р.), Європейської Конвенції із захисту прав людини і основних свобод” від 4 листопада 1950 року (м.Рим), „Хартії основних прав Європейського Союзу” (2000 р.), стаття 37 якої передбачає високий рівень охорони довкілля, заходи по досягненню якого забезпечувалися відповідно до принципу сталого розвитку. Також враховані вимоги Орхуської Конвенції про доступ до екологічної інформації, участь у вирішенні і доступ до правосуддя з екологічних питань (2001 р.), Директив Європейського Союзу №90/13, № 2003/4 про вільний доступ до інформації з питань охорони довкілля та інші.

У главі „Еколого-правовий статус особи” забезпечено внутрішню логічну послідовність викладу норм, включено статті про право на використання природних ресурсів та право на екологічну освіту, передбачено Запровадження у практику атестації випускників навчальних закладів та працівників у випадку зміни посади та підвищення по роботі на предмет знання еколого-правового мінімуму як підстави для надання документу про освіту чи прийняття рішення про зарахування на посаду або підвищення в роботі. В проекті Кодексу сформульовано право на доступ до правосуддя, систематизовані гарантії екологічних прав та обов'язки громадян у сфері охорони довкілля.

В „Особливій (спеціальній) частині” визначені загальні засади використання природних ресурсів, поняття загального і спеціального природокористування, уточнені правові аспекти використання тваринного і рослинного світу, а також визначені особливості охорони природних ресурсів.

Окремий розділ присвячений організаційно-інституційному механізму охорони довкілля. У ньому в систематизованому порядку викладено повноваження Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також органів виконавчої влади, включаючи спеціалізовані органи виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, охорони та використання тваринного світу та інші.

У порівнянні із Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища” та іншими проектами більш детально і систематизовано виписані функції управління у галузі охорони довкілля, визначена державна система охорони довкілля, яка включає науково

обґрунтовану організацію обліку природних ресурсів, прогнозування, планування, матеріально-технічне забезпечення заходів, спрямованих на попередження, нейтралізацію шкідливих впливів на довкілля та ліквідацію їх наслідків, оцінку впливу виробничої та іншої господарської діяльності на довкілля, державний і громадський контроль за виконанням вимог екологічного законодавства. Значна увага в Кодексі приділена питанням екологічного аудиту, екологічного страхування, екологічної експертизи, екологічного нормування, екологічного моніторингу, екологічного контролю, екологічного інформування тощо). Окрема глава проекту присвячена екологічному менеджменту.

Слід звернути увагу на главу „Фінансування у галузі охорони довкілля”, яка демонструє практично нове бачення цієї важливої функції охорони навколишнього природного середовища, є кодифікованим підрозділом Проекту, який не тільки об’єднує правові норми різних галузей права, але й містить певні новації. Систематизовано також правові норми різних галузей права, які регулюють екологічне нормування, що дозволило б впорядкувати систему екологічних нормативів.

Розділ „Економічний механізм охорони довкілля” включає статті, що встановлюють основні принципи економічної політики держави у сфері охорони довкілля, систему екологічних податків і зборів, а також визначають порядок застосування екологічного векселя та порушення процедури банкрутства щодо суб’єктів господарювання, які не сплачують екологічні податки і збори. Значна увага приділена правовому регулюванню екологічного страхування та діяльності екологічних фондів.

Ретельно у проекті виписані механізми забезпечення екологічної безпеки у сферах, де виникають екологічні проблеми, та при здійсненні екологічно небезпечної діяльності. Окрему групу в проекті складають норми, присвячені надзвичайним екологічним ситуаціям та природно-заповідному фонду.

З метою забезпечення врахування екологічних факторів при виробничому та іншому господарському використанні території України, у проекті окремо врегульовані питання, пов’язані з екологічним зонуванням території України та розвитком екологічної мережі.

У проекті врегульовано порядок розгляду спорів у галузі охорони довкілля, а також визначені засади юридичної відповідальності в даній сфері. При цьому значна увага приділена відшкодуванню шкоди, заподіяною порушенням законодавства в галузі охорони довкілля. Також висвітлені питання, пов’язані із застосуванням таких заходів реагування на екологічні правопорушення, як забезпечення виконання приписів органів державного екологічного контролю, обмеження, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення екологічно небезпечної діяльності об’єктів в адміністративному порядку.

Висвітлені у проекті Кодексу й питання міжнародного співробітництва в галузі охорони довкілля.

З прийняттям цього Кодексу втраять чинність: Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"; Закон України "Про природно-заповідний фонд України"; Закон України «Про екологічну експертизу»; Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»;

Закон України «Про Червону книгу України» ; Постанова Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 року №2751- XII «Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища».